

самоврядування та децентралізації освіти, реформування територіальних громад як елементів базового рівня територіального управління має відбуватися у контексті системної реформи адміністративно-територіального устрою. Тільки в оновленій системі управління освітою з такою децентралізацією, що передбачає гармонійне поєднання повноважень та відповідальності місцевих громад останні матимуть педагога як експерта-практика, якому і держава, і батьки зможуть повністю довіряти. Саме довіра є тією крапкою, за якою можна буде вважати, що справу зроблено.

Перспективою подальших досліджень виступає аналіз чергових освітньо-політичних змін внаслідок впровадження реформи децентралізації освіти задля розроблення інноваційного механізму функціонування децентралізації освітньої системи України.

Джерела:

1. Андрущенко В. Організоване суспільство. Київ. Інститут вищої освіти АПН України. 2006. 734 с.
2. Бобрицька В. І. Аксиологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. Освітня політика : філософія, методологія, практика / за ред. Є. М. Суліми, В. П. Андрущенко: Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 156-160.
3. Бобрицька В. І. Система освіти як об'єкт моніторингу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання.* 2015. Серія 17. Вип. 27. С. 19-34.
4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#n8>
5. Лелеченко А. Вплив децентралізації на ефективність надання освітніх послуг. *Вісн. НАДУ.* 2004. № 3. С. 115-126.
6. Мельничук А., Остапенко П. Децентралізація влади: реформа № 1 [аналітичні записки]. К. : ЦОП "Глобус" ФОП Кравченко Я. О. 2016. 35 с.
7. Чабарай Г. Децентралізація освіти: чого бракує громадам [Електронний ресурс]. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/2019.pdf>
8. Яцейко М. Децентралізація освіти як тенденція її розвитку у XXI столітті. *Вища освіта України.* 2017. № 4. С. 35-39.

Abstract. The article describes the meaning of the concept of "decentralization of education" in the scientific literature, describes the main stages of decentralization of education in Ukraine, analyzes the regulatory and legal regulation of decentralization of the educational sphere, outlines the problems and prospects of the process of decentralization of the national education system.

Key words: process of decentralization, decentralization of education, regulation of decentralization of education.

* * *

Бобрицька В. І., професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Степанок Н. С., студентка групи 1МОПЗ факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, ОПП "Освітня політика" (м. Київ, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВИТИ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті проаналізовано правове забезпечення реформ середньої освіти протягом незалежності України та узагальнено його вплив на реформування загальної середньої освіти. Обґрунтовано, що реформування шкільної освіти зумовлено вимогами суспільства щодо забезпечення якісної доступної шкільної освіти в Україні. Встановлено сутність законодавчих ініціатив з реформування середньої освіти, які потребують успішної реалізації задекларованих положень.

Ключові слова: повна загальна середня освіта, українське освітнє законодавство, реформування системи освіти.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні реалії розвитку національних систем освіти в різних регіонах світу дають змогу окреслити низку характерних тенденцій, зокрема таких як глобалізація, конкурентність, демократизація, гуманізація, інформатизація тощо. Ці тенденції зумовили появу нових викликів, що обумовили процеси реформування систем освіти різних країн, відмінних за ментальністю, нормами освітнього права, історично сформованими традиціями навчання й виховання тощо.

Світові тенденції в розвитку національних систем освіти не оминули й Україну, яка знаходиться уже більш ніж чверть століття у перманентному процесі реформування [4, с. 17]. Це знайшло вияв у розроблення нового законодавчого поля функціонування системи освіти України як нормативно-правового підґрунтя здійснення низки освітніх реформ в країні.

Аналіз наукових досліджень. Суттєвий внесок у розроблення теоретичних й прикладних проблем розвитку освітньої політики в Україні, правового забезпечення освітніх реформ здійснили В. Андрущенко [1], В. Базілюк [2], В. Бобрицька [3; 4; 5; 6; 17], Т. Бойченко [2], Л. Забродська [2], В. Савельєв [1] та інші [10].

Мета статті полягає в аналізі правового забезпечення реформ освітньої сфери за роки незалежності України, зокрема у галузі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз правової бази свідчать, що реформування загальної середньої освіти було розпочато Україною з набуттям незалежності в 1991 р. ухваленням рамкового закону "Про освіту" [13]. За часи незалежності у системі освіти України реалізовувались і продовжують реалізовуватись масштабні організаційно-управлінські проекти стратегічного значення. Зокрема, першим національним проектом стала національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") (1993), концепція якої полягала в децентралізації та демократизації управління освітою, диференціації, гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу, неперервності освіти та багатовекторності навчальних планів і програм, переорієнтації всієї освітньої сфери на розвиток

особистості та створенні для цього відповідних умов у суспільстві [11]. Наступними знаковими національними проектами в галузі освіти стали Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002) [17] та Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) [18].

Процес формування й розвитку державної освітньої політики в Україні пройшов кілька етапів, які визначалися змінами у характері та статусі ухвалених документів, що регулюють взаємовідносини суб'єктів освітньої галузі та державного управління освітою (від загальних законів України до законів прямої дії, програм розвитку освітньої системи тощо) [16, с. 23-24]. Правові норми визначили пріоритети держави, врегулювали суспільні відносини між учасниками освітньої сфери у питаннях власності, фінансово-господарської діяльності, соціального захисту працівників.

За період незалежності України було ухвалено низку законів України у галузі освіти, які забезпечили правове підґрунтя до здійснення освітніх реформ, а саме: “Про освіту” (1991; 2017), “Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР “Про освіту” (1996), “Про професійно-технічну освіту” (1998), “Про загальну середню освіту” (1999), “Про дошкільну освіту” (2001), “Про позашкільну освіту” (2000), “Про вищу освіту” (2002; 2014), “Про повну загальну середню освіту” (2020) тощо. Окрім того, Конституцією України (1996) кожному громадянину гарантовано право отримання освіти, встановлено обов'язковість загальної середньої освіти [11].

З 1999 року Законом України “Про загальну середню освіту” [12] було визначено стратегію розвитку національної освіти, закріплено нормативи освіти, вимоги, стандарти, законодавче врегулювання відносин всіх структурних підрозділів освіти, передбачено курс на подальшу демократизацію і гуманізацію освіти, визначено правові, організаційні та фінансові засади функціонування й розвитку системи загальної середньої освіти. В Україні було визначено типи загальноосвітніх навчальних закладів; освітній процес поділено на 3 ступені: I – початкова школа, II – базова школа, III – старша школа; введено 12-бальну шкалу оцінювання знань учнів [12].

У 2002-2010 рр. в старшій школі розпочалося впровадження профільного навчання та розпочався експеримент із впровадження зовнішнього стандартизованого тестування [7]. Як невдалу реформу цього періоду, яку було відтерміновано більш ніж на півтора десятиліття, назвемо введення 12 річного терміну навчання у загальноосвітньому закладі.

Для періоду 2010-2017 рр. характерним було підвищення вимог до якості і доступності освіти, поліпшення її функціонування та запровадження освітніх інновацій. Відбувалося коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб, розпочалося впровадження інтеграції до європейського освітнього простору.

Законова освітня реформа розпочалася з прийняттям базового Закону України “Про освіту” (2017), що має за мету врегулювати основні засади розвитку національної системи освіти на майбутні 20-25 років. Стратегію й тактику здійснення освітніх змін було викладено в

Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” (НУШ) [15]. Метою НУШ є виховання інноваторів та відповідальних громадян. Учні замість запам'ятовування великої кількості фактів та понять мають в школі набути низку компетентностей, важливих для самореалізації у соціальному, професійному й особистому житті. Відповідно до даної Концепції також було розроблено нову модель оцінювання знань учнів, в якій замість звичних табелів у кінці року учні перших класів отримують Свідчення досягнень. Окрім того, головним принципом НУШ проголошено партнерство та співпрацю між школою й батьками, надання дієвих інструментів громадського контролю за фінансовою діяльністю закладів середньої освіти [8].

Одним з позитивних зрушень даної реформи варто відзначити поступове оновлення матеріально-технічної бази початкової школи. Зміни освітнього середовища в школі також мали відбуватися через підвищення соціального статусу педагога, суттєвого збільшення реальної заробітної плати вчителів, підвищення обсягів державного замовлення для педагогічних закладів. Також запровадили нові підходи в підвищенні кваліфікації вчителів, які підсилено необхідними методичними напрацюваннями та забезпечено фінансовим ресурсом.

Правове підґрунтя для запровадження низки інновацій, розпочатих НУШ, було створено Законом України “Про повну загальну середню освіту” (2020), яким передбачено: профілізацію третього рівня повної загальної середньої освіти; розширення фінансової автономії закладів середньої освіти; надання можливості учням обирати курси, навчальні предмети (інтегровані курси), освітню траєкторію, отримувати в разі потреби консультації на базі школи за державний рахунок, та право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів навчання. Законом гарантовано зарахування дітей без жодних конкурсів до початкової школи. Також було розширено права учнівського самоврядування. З метою подолання дефіциту педагогічних кадрів було закладено можливість стати вчителем людині з непедагогічною вищою освітою через започаткування педагогічної інтернатури [14].

Викладене дає змогу дійти **висновку**, що реформування освіти відбувалося протягом всього періоду незалежності України завдяки ухваленню та впровадженню законів, підзаконних правових актів, концепцій та стратегічних документів, розроблення яких відповідали запитам держави й суспільства щодо надання рівного доступу до якісної освіти, зокрема повної загальної середньої освіти. Новітнім українським освітнім законодавством чітко визначено основні пріоритети реформування освіти в Україні та забезпечено її правовий супровід.

Перспективою подальших досліджень є впливу окремих законодавчих ініціатив у сфері освіти на майбутнє українського суспільства.

Джерела:

1. Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного) : монографія. К. : “МП Леся”, 2010. 368 с.
2. Базілюк В. Г., Бойченко Т. Є., Забродська Л. М. Аналіз освітньої політики: теорія і практика управління на місцевому рівні : наук. посіб. К. : Вид-во ДВНЗ “Ун-т менеджменту освіти” НАПН України, 2014. 306 с.
3. Бобрицька В. І. Професійна підготовка майбутнього вчителя в реаліях процесу реформування вищої освіти. *Наукові записки: НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2005. № 59. С. 14-24.
4. Бобрицька В. І. Сучасні освітні реформи в Україні: досягнення й новітні виклики. *Вісник Національного авіаційного університету*. Вип. 2 (14). К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2019. С. 16-22.
5. Бобрицька В. І. Діалектика термінологічної взаємодії в дослідницькому полі проблем освітньої політики. *Педагогічна освіта : теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2014. № 22. С. 21-29.
6. Бобрицька В. І. Система освіти як об’єкт моніторингу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання*. 2015. Серія 17. Вип. 27. С. 19-34.
7. Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1095. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/1095-2004-%D0%BF/ed20150628>
8. Інформаційно-аналітичний збірник “Освітня реформа: результати та перспективи”. Офіційний веб-сайт МОН України. Київ. 2019. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/Institut-zbirnik.pdf>
9. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / за ред. В. П. Андрущенка ; авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б. І. Андрушин, В. І. Бобрицька, Р. М. Вернидуб, В. Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 484 с.
11. Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”): Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
12. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 трав. 1999 р. № 651-XIV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>
13. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
14. Про повну загальну середню освіту: Закон України № 463-IX від 16.01.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
15. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934>
16. Протасова Н. Г., Луговий В. І., Молчанова Ю. О. та ін. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. Львів : НАДУ, 2012. 456 с.
17. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
18. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
19. Bobrytska V. Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. *Proceedings of the National Aviation University*. Том 67. № 3. 2016. С. 89-97.

Abstract. The article analyzes the legal support for secondary education reforms throughout Ukraine's independence and summarizes its impact on the reform of general secondary education. It is substantiated that the reform of school education is conditioned by the demands of society to ensure quality accessible school education in Ukraine. The essence of legislative initiatives on reforming secondary education that require successful implementation of the declared provisions has been established.

Key words: complete general secondary education, Ukrainian educational legislation, reform of the education system.

* * *

Стеценко І. С.,
студентка групи 1МОПЗ факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма “Освітня політика” (м. Київ, Україна)

Макаренко С. О.,
доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат філософських наук (м. Київ, Україна)

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз сучасного стану системи загальної середньої освіти в Україні, оглянуто нормативно-правове забезпечення реформування середньої освіти в Україні, обґрунтовано виклики оновлення національної загальної середньої освіти, проаналізовано перспективи реалізації державної політики в сфері реформування середньої освіти.

Ключові слова: загальна середня освіта, реформування, реформування загальної середньої освіти.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Актуальним на сьогодні є аналіз стану повної загальної середньої освіти на сучасному етапі реформування, що окреслило контури сучасної української школи, які призвели до змін освітньої реформи у галузі повної загальної середньої освіти. Реформа почалась із концептуальних засад реформування Нової Української Школи 17 серпня 2016 року і мала своє продовження у новому Законі “Про повну загальну середню освіту” 16 січня 2020 року Верховна Рада України. У зв’язку з цим виникає необхідність проаналізувати: Яка суть нового закону? Що зміниться для школярів? Що нового передбачено в роботі вчителів?

У зв’язку з тим, що реформування в освітній галузі – це процес, що знаходиться в постійному русі та зазнає змін, доречним буде здійснити аналіз стану розвитку сфери середньої освіти на поточному етапі її реформування

Аналіз наукових досліджень. Дослідженню модернізації середньої освіти присвятили низку своїх публікацій такі вчені, як: В. Андрущенко, Н. Бібік, В. Бобрицька [1; 2], А. Василюк, Г. Кількова, В. Кремень, С. Серебрянський та ін.

Так, С. Серебрянський висвітлив стан освіти, у тому числі середньої, проаналізувавши вплив суспільно-політичного й економічного життя на розвиток галузі, визначив першочергові цілі трансформації системи освіти в європейських простір [9]. А. Василюк охарактеризувала наукові підходи до аналізу реформ через методологічні, теоретичні та технологічні концептуальні засади, подала класифікацію реформ за масштабом змін [3]. Г. Кільова визначила основні завдання реформування середньої школи [5]. Є. Подольська виокремила пріоритетні напрями розвитку освіти, принцип “випереджального розвитку”, міжнародну інтеграцію у сфері освіти тощо [8].